

Jugoistok Garićkog županata u 13. i 14. stoljeću

Dujmović, Danko

Source / Izvornik: **Scrinia Slavonica : Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, 2019, 19, 9 - 36**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

[https://doi.org/10.22586/ss.19\(2019\).1.1](https://doi.org/10.22586/ss.19(2019).1.1)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:248150>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Danko Dujmović

(Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci)

JUGOISTOK GARIĆKOG ŽUPANATA U 13. I 14. STOLJEĆU

UDK 72:94(497.5)“12/13“

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 14. 3. 2019.

Radom su obrađeni posjedi na području omeđenom današnjim mjestima Garešnica, Dišnik, Velika Bršljanica i Gojlo, i to prvenstveno na temelju reambulacija iz 1256. godine, ali i drugih pisanih izvora. Tu su se između ostalih nalazili i posjedi Sveti Ivan Berivojevih, Dišnik Ruhovih i Desnica Kapitanića. U literaturi se javljaju različite pretpostavke o tome gdje su se nalazili, pa ovaj rad predstavlja novi prilog ubikaciji pojedinih elemenata kulturnog krajolika na navedenom području.¹

Ključne riječi: srednji vijek, Garić, Garešnica, Kapelica, Dišnik, Bršljanica, Desnica, Sveti Ivan Berivoj, Roh de Decse, Kapitanići

Jugoistočno područje srednjovjekovnog Garića, koje obuhvaća područje između današnjih mjesta Garešnica, Dišnik, Velika Bršljanica i Gojlo, relativno je dobro dokumentirano u izvorima 13. i 14. stoljeća. Posebno je značajna grupa dokumenata iz 1256. godine, kada su utvrđivane međe posjeda garićkih jobagiona, koji su se prostirali između rijeke Ilove i istočnih obronaka Moslavačke gore. Ovdasnji posjedi spomenuti u pisanim izvorima pripadali su Tuskovim, Berislavovim, Brezvalovim i *Chenkeovim* sinovima, Vukanovom sinu Ivanu, zatim Vučeti te Berivojevim sinovima, kao i nekolicini drugih poimence spomenutih susjeda. U drugoj polovici 13. stoljeća pojavljuje se komes Ruh, koji u nekoliko navrata kupuje posjede pojedinih spomenutih jobagiona. U opisanim reambulacijama zapadnog dijela ovog područja vrlo se često spominje rječica Desnica, a pod tim se imenom javljaju i dva posjeda na garićkom teritoriju, te još jedan na teritoriju Gračeničkog županata. Također se javlja i rječica Deša (*Descha*) s istoimenim posjedima. Danas na tom području teku tri različite rje-

¹ Ovaj rad je sufinanciralo Sveučilište u Rijeci projektom MIK uniri-human-18-31 / This work has been supported by the University of Rijeka under the project MIK number uniri-human-18-31.

čice pod imenom Dišnica: najsjevernija od njih teče uz mjesto Dišnik i ulijeva se u rječicu Garešnicu kod istoimenog gradića; druga teče nešto južnije, između mjesta Velika Bršljanica i Kapelica, te se ulijeva u prethodno spomenutu rječicu malo prije njezinog utoka u Garešnicu; treća pak teče još južnije, od izvora kod mjesta Čaire, uz Brinjane i Veliko Vukovje, te se ulijeva u Ilovu sjeverno od Međurica. Na tom se području pod istim imenom javlja i nekoliko šumskih predjela – sjeverno od Gojla, zatim između Čaira i Brinjana, te između Velike Bršljanice, Kapelice i Dišnika. Uz sve to, valja dodati da se srednjovjekovna rječica Desnica, koja se učestalo spominje u pisanim izvorima na međama posjeda, zapravo u većini slučajeva ne odnosi ni na jednu od spomenutih današnjih Dišnica, već na rječicu Bršljanicu, o čemu će biti više riječi kasnije. S obzirom na sve spomenuto, ne čudi što se u dosadašnjoj literaturi javljaju vrlo različite informacije i pretpostavke o smještajima pojedinih posjeda i crkvenih župa, kao i poistovjećivanja imena Desnica s Dišnikom. A o ovome dijelu srednjovjekovnog Garića pisali su od kraja 19. i početka 20. stoljeća Josip Bösendorfer, koji se koristi radom Deszö Csánkija, Juraj Čuk, Stjepan Pavičić te Silvija Pisk – baveći se topografijom i teritorijalnom organizacijom toga kraja. Silvija Pisk istraživala je i povijest pavlinskog samostana na Gariću, što uključuje i brojne informacije o pojedinim srednjovjekovnim posjedima u ovome kraju. Stjepan Kožul obradio je crkvenu povijest i sakralnu arhitekturu, a Goran Jakovljević donosi registar arheoloških lokaliteta i nalaza. Vrlo je zanimljiv rad Tamasza Pálosfalvija, koji je istraživao plemićke obitelji, odnosno rodove Križevačke županije u 15. i ranom 16. stoljeću.

Područje obrađeno u ovom radu do druge je polovice 13. stoljeća pripadalo Šomođskom, a poslije toga Garičkom županatu, nakon što se taj izdvojio kao zasebna administrativna jedinica. Na sjeveroistočnoj je strani graničilo s Crnom Rijekom, istočnu i južnu među određivala je rijeka Ilova, uz koju se prostirao posjed Pukur roda Tetenj (Pekrijevih ili Pakračkih), a na zapadnoj se strani nalazio posjed Bršljanovac. Prema crkvenoj teritorijalnoj organizaciji, ovo je područje pripadalo Čazmanskom arhiđakonatu.

Značajnije prometnice, odnosno velike ceste koje su prolazile ovim krajem, uglavnom su pri spomenu u izvorima bile usmjerene prema Gariću, pod čime se mogao podrazumijevati garički kastrum ili trg.

U daljnjem tekstu ću iznijeti prijedlog rekonstrukcije rasporeda posjeda i drugih elemenata kulturnog krajolika na navedenom području.

Garešnica

Pokatkad se u literaturi relativno mlađeg datuma još uvijek može naići na zastarjeli podatak kako je Garešnica bila sjedište stare župe, odnosno županata, iako je već davno utvrđeno kako je riječ o krivom čitanju imena Gračenica,

odnosno da je središte srednjovjekovnog Gračeničkog županata bilo u Gračnici između Popovače i Kutine, a ne u današnjoj Garešnici.²

Na mjestu današnje Garešnice 1256. godine nalazio se posjed (*terra*) Berislavovih sinova (poimence: Petar, Grgur, Martin, Bartolomej, Ivan i Dominik), jobagiona šomođskog kastruma, pod imenom *Ebrisk et Lezcbuch* (karta 1, 1).

Ovaj se posjed prostirao između rijeka Garešnica (*Garigh*) i Ilova (*Soplonicha*). U južnom dijelu se spominje i rječica Šovica (*Lizcouch*). Na sjeveru je graničio s posjedom nekog *Draska* i kastrenzima Crne Rijeke (*Chernalike*). U ovom se dijelu spominje i velika cesta preko koje međa prelazi u blizini rijeke Ilove, a može se povezati s modernom cestom koja prolazi kroz mjesta Tomašica i Kajgana prema Garešnici.³

Uz rječicu Garešnicu Berislavovi sinovi imali su još nešto zemlje (*terra empticia*) koju su ranije kupili od Brezvalovih sinova Martina i Jurja te Vukanovog sina Ivana (karta 1, 2). Reambulacija tog dijela započela je na rječici Garešnici, u susjedstvu Čehovog posjeda, te je međa dalje preko nekoliko dolina i dotičući cestu stigla do međaša koji je označavao mjesto gdje je prestalo graničenje s Čehom, a počela je teći međa s posjedom Vukanovog sina Ivana. Dalje je među označavala cesta pa se zatim spustila do doline *Zolotnik* i njom do rječice Garešnice te njezinim tokom nizvodno do početne točke.⁴

Susjedni Čehov posjed (*terra*) zvao se *Locouch* (karta 1, 3), a taj se prostirao od rijeke Ilove na zapad, te je sjeverna međa prelazila preko Šovice (ovdje se spominje kao *Lescouch*) i Garešnice, uz posjed Berislavovih sinova, do posjeda Vukanovog sina Ivana na zapadu. Dalje je međa prešla preko rječice *Locouch*, gdje je započela zajednička međa s Berivojevim sinom Jurjem, koji je bio Čehov susjed s južne strane. Među je u južnom dijelu označavala cesta, zatim potok *Dragoych*, pa ponovno rječica *Lokouch*, koju je međa pratila do mlina uz cestu na rijeci Ilovi, te se Ilovom uzvodno vratila do početne točke.⁵

² Enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, natuknica Garešnica; mrežna poveznica: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=21284> (datum posjeta 18. 02. 2019.); Borislav Grgin, „Županije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku“, u: *Hrvatske županije kroz stoljeća*, Ivo Goldstein i drugi (Zagreb, 1996), 26; usporedi: Juraj Čuk, *Stara prošlost Garića i njegova kraja* (Bjelovar, 1934), 8; Stjepan Pavičić, „Moslavina i okolina“, *Zbornik Moslavine* 1 (1960), 55-56.

³ Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (u nastavku CD), svezak V, 28.

⁴ CD V, 30.

⁵ CD V, 33.

Posjed (*terra*) spominjanog susjeda Vukanovog sina Ivana također se zvao *Lokouch* (karta 1, 4).⁶ Reambulacija toga posjeda započela je na izvoru potoka *Labatinnich* kod crkve sv. Ivana, zatim je uz zemlju kastruma uhvatila tok potoka *Salatinnik* do mjesta gdje je međašio s posjedom Berislavovih sinova. Nadalje se međa odvojila od potoka te je cestom uz posjed Berislavovih sinova stigla do tromede s Čehovim posjedom. Odavde je ubrzo na potoku *Lokouch* Ivanov posjed počeo međašiti s posjedom Jurja Berivojevog. Međa je nakon prelaska preko rječice *Lokouch* okrenula prema sjeveru, te se prolazeći uz Jurjev dom vratila do početne točke.⁷

Ova grupa od četiri navedena susjedna posjeda čije su međe opisane u izvorima nalazila se na području današnjeg grada Garešnice, između rijeke Ilove i mjesta Kapelica. *Ebrisk et Lezcbuch* otprilike je zauzimao područje samog centra Garešnice, Čehov *Lokouch* bio je smješten nešto južnije i vjerojatno obuhvaćao prostor današnjeg mjesta Ciglenica, a Ivanov *Lokouch* istočni dio mjesta Kapelica. Istoimena rječica trebala bi biti današnji potok Šeperkovac, koji se iz brojnih ogranaka formira u jedan tok južno od Kapelice te se ulijeva u Ilovu jugoistočno od Ciglenice, budući da se taj tok spominje na granici Ivanovog i Čehovog te posjeda Jurja Berivojevog, a iz daljnjeg opisa Čehova posjeda saznaje se da se ulijevao u Ilovu (kod mlina pored ceste). Cesta koja je označavala istočnu među Čehovog posjeda trebala bi biti prometnica između Garešnice i Kapelice, a ona na južnoj međi vjerojatno danas nepostojeći pravac od istočnog dijela Kapelice prema Ciglenici, koji je ucrtan u jozefinskoj vojnoj karti, a na suvremenoj topografskoj ubilježen je kao poljski

⁶ Imenovanje posjeda često je bilo povezano s lokalnim vodotokovima te nije rijetkost da je više posjeda nosilo isto ime. Iako se opravdano može postaviti pitanje radi li se u ovom slučaju o jednom posjedu koji dijeli više vlasnika ili o dvama odvojenim posjedima, skloniji sam zaključiti da se radi o dvama različitim posjedima. Naime, na temelju izvora u ovom slučaju ne može se saznati ništa o eventualnoj podjeli jednog velikog posjeda na više vlasnika. U drugim takvim primjerima obično se na početku isprave ili reambulacije određenog posjeda navede kome pripada, a zatim slijedi opis međe. Dakle, ako jedan posjed dijeli više vlasnika, tada su oni navedeni prije opisa međe. U slučaju dvaju posjeda *Lokouch*, postoje dvije zasebne reambulacije u dvjema zasebnim ispravama i pri tom se vlasnici ne dovode ni u kakav međuodnos, osim što se spominju kao međusobni susjedi. Iz toga bih zaključio da se u tom trenutku radilo o dvama odvojenim posjedima koji su nosili isto ime prema rječici koja je tekla između njih. Slična bi bila situacija i s dvama posjedima pod imenom Desnica. Slučaj dvaju istoimenih posjeda Deša (o čemu će biti više riječi malo kasnije) još bi više govorio tome u prilog jer je jedan posjed pripadao jobagionu Brezvalu, te ga njegovi sinovi prodaju komesu Ruhu. Drugi istoimeni posjed pripadao je kastrumu i Ruh ga dobiva kao donaciju od kralja. Ne čini mi se vjerojatnim da su jedan posjed dijelili kao suvlasnici jobagioni i kralj. Situacija u kojoj jobagion ima svoj komad zemlje s jasno određenim međama, s kojim raspolaže kako želi, pa ga može i prodati, govori o tome da je riječ o zasebnom posjedu, čak i u slučaju da je taj nekoć prije bio dio nekog većeg posjeda. Kako je podjela na posjede tekla prije stanja opisanog u pisanim izvorima i što je utjecalo na određivanje njihovih međa - o tome bismo za sada mogli samo nagađati.

⁷ CD V, 37-38.

put preko predjela Bjeljevine i Veliko polje. Dolina Zolotnik, odnosno potok *Salatinnik*, spomenuti na sjevernoj međi Berislavovih sinova te istočnoj međi Ivanovog *Lokoucha*, odnose se na današnji potok Divjakovicu, koji izvire kod Kapelice i ulijeva se u Garešnicu. Potok *Labatinnich*, koji je izvirao negdje u blizini crkve sv. Ivana te je označavao sjevernu među Ivanovog *Lokoucha*, mogao je biti ili jedan od ogranaka koji tvore današnji potok Dišnicu (srednji tok od triju postojećih i ranije navedenih) ili pak sjeverniji ogranak potoka Divjakovice – oba potoka izvire u međusobnoj blizini, sjeverno od Kapelice.

Crkva sv. Ivana spomenuta na međi Ivanovog posjeda vjerojatno se nalazila na mjestu crkve sv. Marije Magdalene u Kapelici, koja je izgrađena u 18. stoljeću na ruševinama srednjovjekovne crkve.⁸ Kako je već rečeno, Ivan i Čeh na zapadnoj odnosno južnoj strani svojih posjeda dijele među s Jurjem Berivojevim, pa iz toga proizlazi da bi se posjed Sveti Ivan Berivojevih trebao nalaziti na području zapadnog dijela Kapelice i prostirati na jug prema Ciglenici i Kaniškoj Ivi (karta 1, 5).

Za posjed Berivojevih do sada su se u literaturi iznosile razne pretpostavke o njegovom smještaju, uglavnom ga vezujući uz nešto sjevernije područje: Bösendorfer prema Csánkiju smatra da se nalazio u okolini mjesta Kajgana (sjeveroistočno od Garešnice), Pavičić da se nalazio na području Pašijana i Zdenčaca (sjeverno od Garešnice), Heller ga smješta u područje između Dišnika i Palešnika, Engel u Garešnicu.⁹ Nažalost, reambulacija toga posjeda nije sačuvana, no s obzirom na izvore, središte tog posjeda bih ubicirao upravo u Kapelicu, što je već ustvrdio i Čuk.¹⁰ Iz opisa međe Ivana Vukanovog proizlazi da je dom Jurja Berivojevog bio u blizini crkve sv. Ivana, nešto južnije od nje.

U popisu župa iz 1334. u ovome su području navedene dvije crkve sv. Ivana: Sv. Ivan Evanđelista naveden je nakon crkvi u Crnoj Rijeci i Novom Dvoru (*Iyoduer*), zatim se nakon nje navodi Sv. Martin (prema Buturcu u Bršljanovcu, ali je riječ o Velikoj Trnovitici), pa Sv. Ivan Krstitelj (prema Buturcu u okolini Garešnice), nakon čega slijedi crkva sv. Marije na posjedu Ruhovih nasljednika (u Dišniku). Pri tom je Buturac Sv. Ivana Evanđelista s popisa iz 1334. poistovjetio sa župnom crkvom sv. Ivana čiji se župnik navodi u popisu iz 1501. (*Simon plebanus de Zenth Iwan*), te ju je smjestio u Palešnik, iz čega proizlazi da je i posjed Berivojevih smjestio u to mjesto.¹¹

⁸ Stjepan Kožul, *Sakralna umjetnost bjelovarskog kraja* (Zagreb, 1999), 263-265; Goran Jakovljević, *Registar arheoloških nalaza i nalazišta Bjelovarsko-bilogorske županije* (Bjelovar, 2012), 56.

⁹ Josip Bösendorfer, *Crtice iz slavonske povijesti* (Osijek, 1910), 78; Pavičić, „Moslavina“, 91; Georg Heller, *Comitatus Crisiensis* (München, 1978), 270; Pál Engel, *Magyarország közép-kor végén* (Budimpešta, 2002).

¹⁰ Čuk, *Stara prošlost*, 19.

¹¹ Josip Buturac, „Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine“, *Starine* 59 (1984), 96.

Ostali autori u Kapelicu smještaju crkvu sv. Andrije (Bösendorfer), sv. Tome (Pavičić) i sv. Ivana Krstitelja (Heller i Kožul).¹² S obzirom na redoslijed navođenja župa 1334., priklanjam se zaključku da se u Kapelici nalazila crkva sv. Ivana Krstitelja, budući da se odmah nakon nje navode crkve u Dišniku, Meščenici (*Mechchenicha*) i Gojlu, što bi više odgovaralo redoslijedu prema geografskom razmještaju pri nizanju od sjevera/sjeverozapada prema jugu. Pri tom bih dodao da se posjed Meščenice također povezuje s Berivojevima u kasnijim razdobljima te se povlače pretpostavke o njegovom smještaju u blizini Svetog Ivana Berivojevih.¹³ Buturac i Engel tu župu smještaju kod Kreštelovca, no s obzirom na istoimenu srednjovjekovnu rječicu (današnja Čavlovica),¹⁴ koja se spominje na međi posjeda Pukur i Toplica,¹⁵ kao i pripadnost te župe Čazmanskom arhidakonatu, smatram da bi njezin smještaj više odgovarao području Kaniške Ive.¹⁶

Na posjedu Berivojevih spominje se trg Sveti Ivan, na kojem je Radinov sin Dominik 1353. izazvao sukob tijekom neke svečanosti.¹⁷ Bösendorfer spominje grad i kaštel Berivoj, odnosno Jalševac, smještajući ga u okolicu Kajgane, a Pavičić čak spominje da su ostaci tvrdog grada Berivoja između Pašijana i Zdenčaca u njegovo vrijeme još uvijek postojali te su nosili isto ime.¹⁸ Szabo pak smatra da se nalazio u blizini Ilove.¹⁹ Pálosfalvi piše da je kaštel Jalševac vjerojatno sagradio Toma zvani Cigan u 15. stoljeću.²⁰ Pozicija mu danas ipak još uvijek nije poznata.

Što se tiče posjeda *Ebrisk et Lezcbuch* i *Lokouch*, ni tu nema suglasja u literaturi. Pavičić *Lokouch* smješta u područje sela Donja Garešnica (što bi odgovaralo današnjem gradu Garešnici), navodeći da mu je zapadni susjed bio Sveti Ivan Berivojevih (iako, govoreći o tom posjedu, određuje njegov smještaj kod Palešnika i Zdenčaca!). Čini se da je pri ovakvom zaključivanju poi-

¹² Bösendorfer, *Crtice*, 80; Pavičić, „Moslavina“, 68; Heller, *Comitatus*, 113; Kožul, *Sakralna umjetnost*, 264.

¹³ Bösendorfer, *Crtice*, 78; Tamas Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1521* (Budimpešta, 2014), 70, 297 (bilješka 2386).

¹⁴ Stanko Andrić, „Prilog srednjovjekovnoj topografiji i hidrografiji psunjsko-papučkog kraja“, *Scrinia Slavonica* 3 (2003), 75; Silvija Pisk, *Topografija Garića, Gračnice i Moslavine od 1163. do 1400.*, magistarski rad (Zagreb, 2007), 12.

¹⁵ CD III, 293; CD IV, 40.

¹⁶ Buturac, „Popis“, 96; Engel, *Magyarország*; Ćuk, *Stara prošlost*, 23; Danko Dujmović, „Zenthamas, Zabathina i Mendzent – posjedi Vlatka Vukoslavovog u današnjoj istočnoj Moslavini“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 50 (2018), 116.

¹⁷ CD XII, 195, 209.

¹⁸ Bösendorfer *Crtice* 78; Pavičić, „Moslavina“, 91.

¹⁹ Đuro Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji* (Zagreb, 2006), 102.

²⁰ Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 69.

stovjetio Čehov i Ivanov posjed pod imenom *Lokouch*, te zbog spomena crkve sv. Ivana smatra da je taj kasnije promijenio ime u Sveti Ivan Berivojevih.²¹ Iako Pavičić nije sasvim jasan glede ubikacije tih dvaju posjeda, smatram da je sasvim moguće da je barem Ivanov posjed *Lokouch* s vremenom postao dio većeg imanja Berivojevih, budući da se nakon 1256. više ne spominju posjedi pod tim imenom.²² Heller pak *Lokouch* poistovjećuje s Latkovinom te ih smješta u okolicu Bršljanice i Garešnice, a *Ebrisk* u okolicu Hercegovca i Mlinske.²³ Pisk *Ebrisk et Lezcbuch* i Čehov *Lokouch* smješta u današnju Garešnicu.²⁴

Skrenuo bih pažnju i na stari dvorac Janovec (*altes Schlos Janovecz*), ucrtan kao ruševina na jozefinskoj vojnoj karti u meandru Ilove kod Ciglenice. Prema karti može se zaključiti da je bila riječ o *wasserburgu* s vodenim jarkom koji je povezivao luk korita Ilove, čineći tako otok na kojem je bila smještena pravokutna utvrda s ugaonim kulama, za koje se čini da su bile kružne (slika 1 i 2).²⁵ Jakovljević ovaj lokalitet navodi pod imenom Dijanovac.²⁶ Također, već i Szabo piše da se gradište Dijanovca nalazi pored Ilove.²⁷ Zapisani oblik imena Janovec mogao bi se dovesti u vezu s Dijanovcem, jednim od posjeda s kastrumom koji su pripadali Ruhovima. Međutim, ni za ovaj posjed (ni za kastrum) nije poznato gdje se točno nalazio, ali čini se da je ipak trebao biti negdje bliže Kutini.²⁸ Zasad ne mogu donijeti konkretne zaključke o toj utvrdi, osim da se evidentno nalazila na desnoj obali Ilove (koju je pratio i put), te da je vjerojatno bila povezana s naseljem na području današnjeg mjesta Ciglenice. Ako bi se moglo govoriti o dataciji na temelju ucrtanog oblika utvrde na karti, ona bi odgovarala kraju 14. ili 15. stoljeću. Pisani opis koji je pratio jozefinsku vojnu kartu ne daje spomena o samom gradištu.²⁹

²¹ Pavičić, „Moslavina“, 86, 91; Pisk, *Topografija*, 24-25.

²² Pisk, *Topografija*, 24.

²³ Heller, *Comitatus*, 140, 136-137, 61.

²⁴ Pisk, *Topografija*, 23-24.

²⁵ Ivana Horbec, *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Požeška županija* (Zagreb, 2002). Karte su također dostupne na mrežnim stranicama www.mapire.eu.

²⁶ Jakovljević, *Registar*, 52.

²⁷ Szabo, *Sredovječni gradovi*, 107. Čini se da je kastrum pod tim imenom bio povezan s posjedom u Dišniku, no na drugom mjestu izvori spominju cestu od Kutine do Dianvara, što bi ipak upućivalo na njegov smještaj bliže Kutini. Naime, u tom slučaju ni Dišnik ni Ciglenica ne bi odgovarali takvoj lokaciji jer ni jedno od tih mjesta nije nekom cestom izravno povezano s Kutinom. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 327.

²⁸ Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 327-328.

²⁹ Mirko Valentić, *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Križevačka pukovnija* (Zagreb, 2003), 253-254.

Dišnik

Berivojevi sinovi se kao susjedi spominju i nešto sjevernije od Kapelice, na međi posjeda Deša (*terra Descha*), koji je 1256. pripadao Brezvalovim sinovima Martinu i Jurju (karta 2, 1). Reambulacija je započela kod rječice *Babych*, odakle se spuštala na jug, preko nekoliko dolina, do velike ceste koja dolazi iz Garića, koju je kratko pratila, a zatim se spustila na rječicu Dešu, gdje je prestalo graničenje sa zemljom kastruma, a započela je zajednička međa s Berivojevim sinovima. Odavde se međa nastavila spuštati na jug, prešla neku cestu, te je prelazila preko nekoliko dolina, usput dijeleći među sa zemljom kastruma, zatim *Chenkovim* sinom Mortunom, te Gordosom. Dolinom *Jelsua* međa se uspela na brijeg pa se uz Vučetin dom spustila do rječice Deše. Prešavši je, nastavila je kroz nekoliko dolina i uz vinograd svećenika (*vinea sacerdotis*) uzbrdo do velike ceste na brijegu, koju je duže pratila prema istoku te, prešavši raskrižje, stigla do doline Kremena, gdje je ponovno naišla na veliku cestu u smjeru juga, koja je nazvana i starom cestom, te se njom vratila do početne točke.³⁰

Spomenuti susjed Vučeta, uz čiji je dom prolazila međa posjeda Deše, držao je posjed pod imenom *Dedec* (*terra Dedech*), čija je reambulacija također zabilježena u ispravi iz 1256. (karta 2, 2). Započela je između domova Vučete i nekog *Voynka*, nastavila prema zapadu, do kraja doline, zatim zaokrenula do ceste, spustila se u dolinu do Odolenovog selišta (ime Odolen je na ovom mjestu izgubljeno, ali ga se može povezati zahvaljujući opisu susjednog Gordusovog posjeda *Ilsva*), pa do rječice Deše (ovdje zapisana kao *Deschen*). U nastavku je prešla preko ceste, zatim nekoliko dolina, pa ponovno do ceste pored vinograda. Tom je cestom preko nekoliko dolina stigla do zajedničke međe s Brezvalovim sinovima, odakle se vratila na rječicu Dešu i njom do početne točke.³¹

Ova dva posjeda kupio je komes Ruh – Dešu 1265. od Brezvalovog sina Mortuna i njegove supruge, a *Dedec* 1275. od Vučetinih sinova Emerika i Jurja.³² Godine 1273. kralj Ladislav potvrđuje komesu Ruhu sve posjede koje je do tada stekao u Gračeničkom i Garičkom županatu, bilo kupnjom (Kutinu, Dešu te zemlju uz Česmu kupljenu od sinova Diane iz Garića), bilo darom od kralja Bele IV. (Plošćicu), a nedugo nakon toga poklanja mu i dio zemlje ka-

³⁰ CD V, 40-41.

³¹ CD V, 39.

³² CD V, 358-359; CD VI, 294; Brezvalov sin Mortun istom je prigodom komesu Ruhu prodao i svoj posjed *Dedecha*, koji se nalazio negdje u susjedstvu, no reambulacija ne daje dovoljno informacija da bi se mogao odrediti točan smještaj. Čini se da je bila riječ o vrlo malom komadu zemlje, budući da je prodan za tri marke, dok je Dešu Ruh platio 122 marke, a *Dedec* 19 maraka.

struma (*terra castris*) istočno od posjeda Deša.³³ Ovaj treći posjed u ispravi se također javlja pod imenom Deša (*Decche*), a granice su mu određivale rijeke Zabrudna, Garešnica (*Garigh*) i Deša (karta 2, 3). Prema opisu, međa je započela kod neke ceste, odakle se spustila do rijeke Zabrudne, koja se ulijevala u Garešnicu, zatim se spuštala nizvodno ovim tokom do utoka rijeke Deše pa njom uzvodno prema zapadu do mjesta odakle je prema sjeveru ponovno došla do početne točke, i to u susjedstvu ranije kupljene Ruhove zemlje. Opis je dosta jednostavan pa je lako zaključiti da je rječica Deša današnja Dišnica, i to ona najsjevernija, koja teče uz mjesto Dišnik. Zabrudna bi trebala biti potok Petkovača, koji teče sjeverno od Dišnika i ulijeva se u Garešnicu.³⁴

Dakle, Deša i Dedec su se prostirali uz spomenutu Dišnicu. Velika cesta koja dolazi iz Garića na međi Deše trebala bi biti prometnica koja je iz Garešnice preko predjela Čukovac vodila prema Popovcu i Gornjoj Garešnici te Oštrom Zidu, kako prikazuje jozefinska vojna karta. Međa se, nakon prelaska Dišnice prema jugu, vjerojatno vratila na njezin tok nešto zapadnije preko Dišničkog brda (predio jugoistočno od mjesta Dišnik, s južne strane toka Dišnice). Susjedstvo Berivojevih sinova zabilježeno je na istočnoj strani, odmah po prelasku preko Dišnice, a ubrzo je potom spomenut i prelazak preko neke ceste (karta 2, 4). Na tom području južno od Dišnice danas ne prolazi ni jedna prometnica, no ucrtan je poljski put od Garešnice do Dišnika duž kojeg se na topografskoj i osnovnoj karti nižu toponimi Selište. Isti se toponim na samo jednom mjestu javlja i na jozefinskoj karti, a na njoj je također ucrtan navedeni put.³⁵ U reambulaciji se ne spominje ni jedno naselje, no spomen doma Vučete i nekog *Voynka* (*iuxta domum Wlchete; inter domum suam (Wlchete) et domum Voynk*) te Odolenovo selište (*ad sessionem Odolen*) ipak upućuju na postojanje nekog oblika naselja s južne strane Dišnice.

Posjed Berivojevih sinova u ovome dijelu vjerojatno je morao biti zaseban komad zemlje, odvojen od onog uz Kapelicu, budući da se među susjedima pri reambulaciji Deše nakon Berivojevih navodi zemlja kastruma pa *Chenkeov* sin Mortun. Dakle, ovaj posjed Berivojevih sinova nalazio se južno od Dišnice i protezao se otprilike do potoka Divjakovice, preko predjela Bukovac i Zmajevac (gdje su na topografskoj i osnovnoj karti zabilježeni toponimi Selište). Naime, južno od Divjakovice nalazili su se ranije opisani posjedi Vukanovog sina Ivana, te Berislavovih sinova. Kako je ranije rečeno, moguće je da su se ova dva posjeda Berivojevih povezala tijekom vremena prelaskom Ivanovog *Lokoucha* i zemlje kastruma u njihove ruke.

³³ CD VI, 40, 60.

³⁴ Čuk, *Stara prošlost*, 19.

³⁵ U pisanom opisu koji prati jozefinsku vojnu kartu stoji da šuma Gajić i uzvisina Selište s druge strane potoka Garešnice dominiraju nad selom (Donjom Garešnicom), a za pravac koji onuda vodi prema Dišniku stoji da je poljski put. Valentić, *Križevačka pukovnija*, 255.

Velika cesta na brdu u smjeru zapad-istok, križanje te stara cesta, koji su označavali sjevernu među, može se odnositi na pravac koji prolazi gredom brda sjeverno od mjesta Dišnik te se prema istoku produžuje prema mjestu Zdenčac, a prema zapadu se račva u tri smjera: dva vode na jug prema Velikoj Bršljanici i Kapelici, a treći na sjever prema Gornjoj Garešnici preko Prokopa. Pri tom se sjeveroistočno od mjesta Dišnik križa s već spomenutom velikom/starom cestom koja dolazi iz Garića. Uz ovaj se pravac (sjeverozapadno od Dišnika) na topografskoj karti nalazi upisan toponim Selište.

Dakle, prema ovome bi posjed Deša obuhvaćao područje istočno i južno od mjesta Dišnik, zauzimajući otprilike predjele upisane na topografskoj karti pod imenima Miloševac, Lukićev breg i Čukovac sjeverno od Dišnice, te Dišničko brdo južno od nje.

Vučetin Dedec prostirao se zapadnije od Dišničkog brda te je vjerojatno obuhvaćao područje samog naselja Dišnik, s obzirom na spomen ceste na sjevernoj međi sve do susjednog posjeda Brezvalovih sinova, a koja je bila smještena sjeverno od rječice Dišnice. Takav opis odgovarao bi današnjoj prometnici kroz mjesto Dišnik.

Reambulacija koja je opisana prilikom Ruhove kupnje Deše gotovo da se ne razlikuje od one iz 1256., dok kod posjeda Dedec postoje sitnije razlike – umjesto susjeda Gordusa sada se spominje Nikola Nijemac (*Teutonicus*), sjevernu među ne označava cesta, već rječica Dišnica, a kao susjed sa sjeverne strane spominje se neki Ivan (*terra Ivan*), koji bi, po svemu sudeći, trebao držati zemlju između mjesta Dišnik i ceste na gredi sjeverno od naselja. Vjerojatno je i ovaj dio s vremenom prešao u ruke Ruhovih nasljednika.

U literaturi se posjed Deša uglavnom povezuje s Dišnikom ili njegovom okolicom.³⁶ Pálosfalvi za Dišnik vezuje posjed Desnicu, dok za Dešu smatra da je nestala, odnosno da se ne zna gdje je se nalazila. Engel čini najveći odmak, smještajući Dešu u područje Kaniške Ive, dok uz Dišnik također veže Desnicu.³⁷

Vučeta je 1256. imao još jedan obližnji posjed pod imenom Zaburna (*terra Zaburna*) (karta 2, 5). Na toj se međi spominje cesta koja vodi u Garić na prijelazu preko rijeke Zaburne u susjedstvu *Vdeza*, zatim nizvodni tok Zaburne do stare ceste koja se uspinjala na brdo do križanja s drugom cestom, potom vinograd svećenika uz ovu drugu cestu, nekoliko dolina te susjedstvo

³⁶ Bösendorfer, *Crtice*, 79; Čuk, *Stara prošlost*, 13, 23; Pavičić, „Moslavina“, 83; Heller, *Comitatus*, 47; Buturac, „Popis“, 96; Pisk, *Topografija*, 30; Milan Kruhek, „Srednjovjekovni utvrđeni gradovi i posjedi u Moslavini“, u: *Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom sadašnjice*, ur. Dragutin Pasarić (Kutina, 2002), 121.

³⁷ Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 15; Engel, *Magyarország*.

Berislavovog sina Petra prije ponovnog povratka međe na tok Zaburne.³⁸ Ime Zaburna slično je rječi Zabrudni, koja je označavala sjevernu među Ruhovog posjeda kupljenog 1273., a povezana je s potokom Petkovačom, sjeverno od Dišnika.³⁹ Zbog toga pretpostavljam da se i Vučetin posjed nalazio uz taj potok – elementi spomenuti na međi podudaraju se s podacima iz reambulacije Deše Brezvalovih sinova (kasnije komesa Ruha). Naime, kod obaju se posjeda cesta iz Garića, odnosno stara cesta, uspinje na brdo Čukovac, gdje se križa s cestom u smjeru zapad-istok, i to u blizini vinograda nekog svećenika. Međutim, kod Zaburne se cesta za Garić spominje u zapadnom dijelu posjeda, dok je ona na istočnoj međi (zajedničkoj s posjedom Deša Brezvalovih sinova) nazvana starom cestom bez naznake njezinog smjera. Vjerojatno su obje koje su se ovdje križale vodile prema Gariću, i to jedna preko Popovca, druga preko Prokopa (o čemu je već bilo ranije riječi). Prema tome, Zaburna se otprilike prostirala preko sjevernih obronaka brda između potoka Petkovače i ceste na gredi sjeverno od mjesta Dišnik.

Svećenik koji je imao vinograd uz međe navedenih dvaju posjeda trebao bi biti župnik crkve u Dišniku, odnosno na posjedu Ruhovih nasljednika, kako je zapisano u popisu župa iz 1334.⁴⁰ U Dišniku se danas nalazi pravoslavna crkva sv. Tome nastala u 18. stoljeću, no zapravo se radi o starijoj, srednjovjekovnoj građevini, smještenoj na pretpostavljenom srednjovjekovnom gradištu, na kojoj je otkriven romanički prozor.⁴¹ S obzirom na spomen svećenika u reambulacijama 1256., proizlazi da je župa s crkvom morala postojati već prije sredine 13. stoljeća.

U Dišniku su Ruhovi držali trg, a još uvijek ostaje otvoreno pitanje jesu li tamo izgradili i kastrum.⁴²

Kao južni susjed Vučetinog Dedeca i jugozapadni susjed Deše Brezvalovih sinova spominje se Gordus. Za njega se zna da je bio sin nekog Tuska i da je zajedno sa svojim bratom komesom Martinom držao veliki susjedni posjed Bršljanovac, a spominje se i kao susjed na međi samog Bršljanovca, te uz još nekoliko posjeda u Gračeničkom županatu.⁴³ Prilikom Ruhove kupnje posjeda

³⁸ CD V, 39.

³⁹ Čuk, *Stara prošlost*, 19.

⁴⁰ Buturac, „Popis“, 96.

⁴¹ Kožul, *Sakralna umjetnost*, 269; Jakovljević, *Registar*, 52.

⁴² Pálosfalvi iznosi problematiku u vezi s identificiranjem kastruma Ruhovih. U izvorima tijekom 15. stoljeća spominju se kastrumi Veszele, Dianvara i Nerjuk te kašteli Plovdin i Kutina. Dok za kastrum Nerjuk s relativnom sigurnošću zaključuje da se nalazio na posjedu Podgorje, za preostala dva nije siguran gdje su se nalazili te iznosi pretpostavku (pozivajući se na Engela) da je riječ o jednoj te istoj utvrdi. Kaštel Kutina vezan je uz istoimeni *oppidum*, a Plovdin uz gradište južno od današnje Kutine. Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 327-328.

⁴³ CD V, 35; Dujmović, „Zenthamas“, 104-105.

Dedec 1275. umjesto Gordusa na ovome se mjestu kao susjed spominje Nikola Nijemac (*conmetatur tere Nicolay dicti Teutonic*).⁴⁴ Godine 1256. tu se nalazio Gordusov posjed Ilsva (*terra Ilsva*) (karta 2, 6). Reambulacija je započela kod doma Vučete, a u sjevernom se dijelu spominju Odolenovo selište i rječica Deša te neka cesta. S istočne strane susjedi su bili Brezvalovi sinovi, zatim Kojan. Na južnoj strani međa je prešla preko ceste i rječice Desnice te je potom uzvodno pratila rječicu Ilsvu. Na zapadnoj se strani kao susjedi spominju Berislavovi sinovi, a među označava cesta koja vodi u Garić, te se spominje i mjesto gdje se s tom spaja neka druga cesta. Od ceste prema Gariću međa se spustila na rječicu Dešu, odakle se vraćala do početne točke.⁴⁵ Rječica Ilsva, po kojoj je ovaj posjed dobio ime, morao bi biti neki od brojnih razgranatih potoka koji teku područjem između mjesta Kapelica i Velika Bršljanica. Berislavovi sinovi kao susjedi sa zapadne strane držali su posjed Desnicu, a cesta koja vodi u Garić na njihovoj međusobnoj, zajedničkoj međi bi trebao biti pravac koji je iz Kapelice vodio prema Prokopu i Gornjoj Garešnici, odnosno spajao se s ranije spomenutom cestom na međi Vučetine Zaburne. Ta prometnica danas ne postoji, no ucrtana je u topografsku kartu kao šumski put, a kao put je zabilježena i na jozefinskoj karti.⁴⁶ Prema tome bi rječici Ilsvi najbolje odgovarao tok južnijeg ogranka današnjeg potoka Dišnice (srednji od triju postojećih istoimenih tokova na topografskoj karti).

Desnica

U Garićkom su županatu prilikom reambulacija tijekom 1256. zabilježena dva posjeda pod imenom Desnica – jedan je pripadao Berislavovim sinovima, drugi Vukanovom sinu Ivanu. Između tih dvaju nalazio se posjed *Chenkeovih* sinova, koji je u ispravi ostao neimenovan, a na čijim se međama također učestalo spominju vodotokovi pod imenom Desnica.

Desnica (*terra Disnicha*) Berislavovih sinova nalazila se zapadno od Gordusove Ilsva (karta 3, 1). Istočnu među označavale su velika cesta i rječica Ilsva (*Jelsowa*), a južnu neka druga cesta, koja se križala s velikom cestom i prelazila preko Ilsva. Zapadna je međa bila nešto razvedenija. U tom je dijelu ona uzvodno pratila potok *Lisniche* prema domu Berislavovih sinova, u susjedstvu s kastrenzima, a u nastavku se spominje mala Desnica, međašenje sa sinovima Pestovana (*fili Peztwan*), potom s Nazlerom, pa zemljom kastruma te cesta u smjeru sjevera, koja se uspinje na brdo. Nakon toga se međa spušta do rječice Desnice i velike ceste te prolazi dalje uz posjed *Vdeza*, djelimično

⁴⁴ CD VI, 294.

⁴⁵ CD V, 38-39.

⁴⁶ U opisnom dijelu stoji kako je put iz Kapelice prema Dišniku za kišnog vremena vrlo težak za prolaz. Valentić, *Križevačka pukovnija*, 253.

cestom (uz *Vdezov* vinograd i vučju jamu) i velikom cestom, od koje se odvojila spustivši se na tok Zabordne, koja je označavala sjevernu granicu. Prateći ju nizvodno, započelo je međašenje s Vučetinim posjedom. Odavde se uspela do ceste, pa spustila do rječice Deše, te se ponovno uspela do velike ceste i uz Gordusov se posjed vraćala do početne točke reambulacije.⁴⁷

S obzirom na ranije opisani Vučetin posjed Zaburnu, može se zaključiti da se Desnica Berislavovih sinova prostirala na sjeveru do potoka Petkovače i zapadno od mjesta Dišnik. Velika cesta na istočnoj međi spomenuti je pravac od Kapelice prema Gariću preko Prokopa – isti se pravac spominje i u sjeverozapadnom dijelu posjeda, prije negoli se međa spustila na tok Zabordne/Petkovače. Rječica Desnica, koju je međa doticala u zapadnom dijelu posjeda, trebala bi biti današnja rječica Bršljanica, a Mala Desnica, istočnije od ove – potok Voloder (iako se na drugom mjestu ovaj javlja pod imenom Himelina); potok Lisnica bio bi sjeverniji ogranak Volodera. Ceste na zapadnoj strani posjeda mogle bi se povezati s pravcima kroz današnja mjesta Velika Bršljanica (*in monte per viam versus septemtrionem*) i Mala Bršljanica (*magna via*) – ova druga pravac je koji je iz današnje Rogože vodio (kao i većina drugih spomenutih velikih cesta na ovom području) prema Gariću. Prema svemu, ovaj bi posjed obuhvaćao prostor sjevernijeg dijela mjesta Velika Bršljanica.

Južnije od Desnice i Gordusove Ilsve te Deše Brezvalovih sinova spominje se susjed *Chenkeov* sin Mortun (karta 3, 2). On je s braćom Stjepanom i Martinom te sa šurjakom Čehom (*Mortunus filii Chenke et fratrum suorum Stephani videlicet et Martini ac Cheh generi sui*) imao neimenovani posjed uz rječicu Desnicu (*Desnicha*). Čeh je još držao i ranije opisani posjed *Lokouch* kod Garešnice.⁴⁸ Reambulacija je započela sa sjeverne strane i u tom se dijelu spominju neka rječica u velikoj dolini, cesta i susjedstvo sa zemljom kastruma te prelazak preko rječice Desnice. U jugoistočnom dijelu, Mortun je dijelio među s *Ochmichem*, a dijelom ju je označavala neka cesta. Nadalje kreće opis južne međe, gdje na rječicama Maloj Desnici i Himelini započinje graničenje s Tuskovim sinom komesom Martinom, zatim Kojanom i Vukmirom, pa Barilininom sinom Vukojem, gdje se niz potok Zalatinska međa spustila na Veliku Desnicu te njom uzvodno do međe s Berislavovim sinovima, pa cestom prema istoku do Ilsve i njezinim tokom nizvodno uz Gordusov posjed do rječice Desnice. Zatim prelazi veliku cestu u susjedstvu Kojana te se vraća do početne točke.

Za ovaj je posjed prvotno bilo pomalo zbunjujuće odrediti njegov točan smještaj jer iz opisa međe proizlazi da se rječica Desnica nalazila i u sjevernom i u jugozapadnom dijelu posjeda. U sjevernom dijelu rječica Ilsva

⁴⁷ CD V, 29-30.

⁴⁸ CD V, 32-33.

se ulijevala u Desnicu, a u jugozapadnom se dijelu spominju Mala i Velika Desnica te još jedan tok imenom Himelina. Maloprije je rečeno da sjeverniji susjedni posjed Berislavovih sinova također u zapadnom dijelu dotiče tokove Male Desnice i Desnice, pri čemu bi Desnica morala biti rječica Bršljanica. Istovremeno, nedvojbeno je da je Ilsva tekla istočno i da je neka cesta povezivala tokove Desnice i Ilseve, križajući se pri tom s velikom cestom za Garić (kako stoji u opisu zajedničke međe Mortunova posjeda i Desnice Berislavovih sinova). Pored toga, Mortun je na sjeveru graničio s posjedom Deša Brezvalovih sinova – iako se u ovoj reambulaciji spominje Kojan, a Brezvalovi sinovi ne, na južnoj međi Deše spominje se kao susjed *Chenkeov* sin Mortun. Kada se sve to uzme u obzir i uspoređi s topografskom kartom, proizlazi da se vodotok pod imenom Desnica na sjeveroistočnoj strani posjeda odnosi na srednju od triju današnjih Dišnica (južniji ogranak potoka bi bila Ilsva, koja se prema opisu međe ulijeva u Desnicu). Himelina bi trebao biti potok Voloder (iako se kod Desnice Berislavovih sinova ovaj javlja kao Mala Desnica), a Mala Desnica neimenovani potok koji se slijeva s predjela Prkos i Pusti most u Bršljanicu. Ova nekonzistentnost pri nazivanju vodotokova u reambulacijama zadaje dosta problema pri njihovom sigurnom identificiranju s današnjim nazivljem dotičnih potoka. U svakom slučaju, ovaj posjed obuhvaćao bi južni dio mjesta Velika Bršljanica i protezao se do ceste između Kapelice i Dišnika.

U reambulaciji Bršljanovca komesa Martina Tuskovog (karta 3, 3) također se spominju vodotokovi Mala i Velika Desnica u susjedstvu Pestovanovih sinova i rođaka (spominju se kao zapadni susjedi posjeda Desnica Berislavovih sinova), te Vukoja Borisovog (na međi Mortunovog posjeda spominje se Vukoj, sin Barile). Ovdje se pak Mala Desnica mora odnositi na gornji tok Bršljanice, a Velika Desnica na Bršljanicu u dijelu između današnjih naselja Mala i Velika Bršljanica. Potom međa prelazi preko Desnice/Bršljanice (u reambulaciji je sada spomenuta bez pridjeva *velika*) u susjedstvu Kojana (spominje se u jugozapadnom dijelu Mortunovog posjeda), zatim *Vdeza* (nije spomenut na međi Mortunovog posjeda) pa Mortuna, te tu prelazi preko Desnice (one koja se na Mortunovoj međi navodi kao Mala Desnica, a povezana je s neimenovanim potokom s predjela Prkos) i uz *Othmichev* se posjed prema jugu spušta do Gordusova posjeda i rječice Desnice (Bršljanice).⁴⁹ Odavde izlazi u dolinu Himelinu, te hvata cestu kod današnjeg mjesta Rogože u susjedstvu Stjepana Mađara (*Stephanus Ungarus*), pa se uz drugi Gordusov posjed spušta na rječicu Stupovaču (*Gruseuch*).⁵⁰ Dolina Himelina vjerojatno se odnosi na područje gdje se potok Voloder ulijeva u Bršljanicu, budući da bi rječica Himelina spomenuta na Mortunovoj međi odgovarala potoku Voloderu.

⁴⁹ CD V, 36.

⁵⁰ Dujmović, „Zenthamas“, 106.

Očuvana je i reambulacija *Otmichevog* posjeda, iako dijelovi teksta nedostaju (karta 4, 1). Prema očuvanom dijelu teksta može se zaključiti da se nalazio u susjedstvu kastrenza, Vukanovog sina, Gordusa, Tuskovog sina Martina i Mortuna, prateći redosljed redom od sjeveroistoka prema jugu, zapadu i natrag na sjever. Početni dio reambulacije na sjeveroistočnoj strani nije očuvan, ali se spominju kastrenzi. Nakon tog dijela međa posjeda prati neku cestu prema jugu te, odvojivši se od nje prema istoku, dolazi u susjedstvo Vukanovog sina. Nadalje se drži velike ceste prema jugu, zatim okreće prema zapadu uz posjed Gordusa te nekim potokom dolazi do velike ceste, gdje je susjed bio Tuskov sin Martin. Odavde cestom ide (vjerojatno) do oznake međe između cesta (dio teksta nedostaje) zatim stiže do vinograda *Otmicha* pa na sjever i istok u susjedstvo Mortuna, odakle se vraća do početne točke.⁵¹

Ovaj bi se posjed trebao nalaziti zapadno od Kapelice. Velika cesta prema jugu na istočnoj međi posjeda bio bi pravac koji je povezivao Kapelicu i Veliko Vukovje (ucrtan kao poljski put na topografskoj karti i kao cesta na جوزيفinskoj karti). Velika cesta na zapadnoj međi u susjedstvu s Bršljanovcem Martina Tuskovog morao bi biti pravac koji je pratio potok s predjela Prkos između Kapelice i Stupovače.

Spomen zemlje Vukanovog sina na južnoj strani *Otmichevog* posjeda odnosi se na Desnicu (*terra Desnicha*) Ivana Vukanovog (karta 4, 2). Isti je već bio spomenut kao posjednik *Lokoucha* uz crkvu sv. Ivana i u susjedstvu Berivojevog sina Jurja. Reambulacija njegove Desnice započela je na zapadnoj strani, u dolini Hemelini, u susjedstvu Stjepana Mađara (*iuxta terram Stephani Ungari*), odakle se međa uspela do ceste prateći je, pa se uz posjed Bodivojevog sina Benedikta prema istoku spustila do rječice Desnice, koju je pratila prema jugu. Odvojivši se od nje, pratila je veliku cestu pa se spustila do Velike Desnice te ju pratila uzvodno. U nastavku je nekom dolinom i cestom, prolazeći uz zemlju kastruma, stigla do *Otmichevog* posjeda te se uz njega vratila na Desnicu pa njom nizvodno do početne točke.⁵² Ponovno zbuňuje razlikovanje imena vodotokova Desnica i Velika Desnica. Naime, ovaj bi posjed morao biti smješten sjeverno od Velikog Vukovja, negdje između Rogože i velike ceste koja je povezivala Kapelicu i Veliko Vukovje (ona ista kao na istočnoj međi *Otmichevog* posjeda), pa proizlazi da bi ovdje morala biti riječ o jednom te istom toku Bršljanice jer drugih značajnijih desnih/zapadnih pritoka Bršljanice nema, osim potoka Stupovače, koji se pod imenom *Gruseuch* spominje na međi posjeda Bršljanovac. Stjepan Mađar spomenut je i na međi Bršljanovca kao susjed Martina Tuskovog, te bi njegov posjed, iako nije očuvana reambulacija, trebalo vezati uz područje današnjeg mjesta Rogoža, između ceste kroz to naselje i rječice Bršljanice. Na području Velikog

⁵¹ CD V, 34-35.

⁵² CD V, 38.

Vukovja bi prema ovoj ispravi valjalo smjestiti južnog Ivanovog susjeda Benedikta Bodivojevog. Moguće je da se radi o krivo zapisanom ili pročitanoj imenu Berivoj, ali su se Berivojevi sinovi (navedeni kao svjedoci pri prodaji i reambulaciji posjeda Deša 1265.) zvali Juraj, Ivan, Toma i Mortun, a Benedikt se ne spominje.⁵³

Gojlo

Na rječicu Desnicu nailazi se i na međama još dvaju posjeda – kod istoimenog posjeda komesa Martina Tuskovog, koji se nalazio u Gračeničkom županatu, te kod posjeda Gojlo. Međutim, kod ovih dvaju posjeda vodotok toga imena odnosio se na današnju rječicu Dišnicu, najjužniju od navedenih triju postojećih. Martinovu Desnicu omeđavali su današnji potoci Polojac, Husainac/Batinski jarak, Dišnica, te cesta iz Velikog Vukovja prema današnjem mjestu Gojlu.⁵⁴

Posjed Gojlo (*possessio Gayul*) zauzimaio je krajnji jugoistok Garičkog županata (karta 5, 1). Godine 1281. kralj Ladislav IV. vraća ga sinovima komesa Benedikta Pakračkog (*de Pukur*) banu Petru i komesu Kemenu na njihovu molbu, budući da je nekoć pripadao njihovim precima, a u međuvremenu im je bio oduzet. Banu Petru Pakračkom je pripadao i susjedni posjed Pukur, a zajedničku im je među označavala Ilova. Zapadnu među Gojla označavao je potok Mogorovec (*Mogoroch*), od utoka u Ilovu do izvora, zatim velika cesta u smjeru istoka te rječica *Megyepothoka*, čijim se tokom spustila do Male Desnice pa njom do rijeke Ilove i njezinim se tokom nizvodno vratila do početne točke. Kao sjeverni susjedi navode se Stjepan *Borch* i Saul.⁵⁵ Mogorovec bi bio današnji potok Zbjeg, a velika cesta pravac koji ide iz današnjeg mjesta Mišinka prema crkvi na Gojlu.

Stjepan *Borch* i Stjepan Mađar su vjerojatno ista osoba. Naime, 1309. godine Stjepanov sin i Borkov unuk Ivan odriče se posjeda Peklenu u korist svoje nećakinje Agate, kćeri njegove sestre.⁵⁶ Posjed sličnog imena u Gračeničkom županatu dodijeljen je 1262. kao predij braći Farkasu, Petri i Petru, a pri reambulaciji među susjedima se spominju Nikola Mađar i Stjepan Mađar.⁵⁷ Iz toga se može zaključiti da je Borkov sin Stjepan imao nadimak Mađar, te je držao posjede u zapadnom dijelu Gračeničkog županata uz rječicu Paklenu i u jugoistočnom dijelu Garičkog županata, u susjedstvu Bršljanovca i Gojla.

⁵³ CD V, 360.

⁵⁴ Dujmović, „Zenthamas“, 107-108.

⁵⁵ CD VI, 401-402.

⁵⁶ CD VIII, 251.

⁵⁷ CD V, 231.

Godine 1275. zabilježena je kupnja posjeda Hruševac (*Hruseuech*), pri čemu se saznaje da Boletin sin Sampson potvrđuje kako je navedeni posjed njegov stric Bolehna (Boletin brat) prodao Stjepanu Spoku (*Stephano filius Spoch*) za dvadeset maraka, te da je dogovoreni iznos u potpunosti isplaćen.⁵⁸ Ne spominje se kada je kupnja obavljena, no budući da nećak potvrđuje dogovor između Stjepana i svog strica, moglo bi se zaključiti da se radi o nekom poslu iz prošlosti koji je iz nekog razloga u tom trenutku bio ponovno aktualan. Budući da je ime *Hruseuch/Gruseuch* već ranije povezano s rječicom Stupovačom, istoimeni bi se posjed možda mogao vezati uz područje toga vodotoka. Svakako je evidentno iz reambulacije da se nalazio uz istočnu obalu rječice, no isprava ne donosi dovoljno informacija da bi se moglo preciznije zaključivati o njegovom smještaju. S oprezom bih iznio pretpostavku da se moguće radi o istom Stjepanu – Mađaru, Borkovom sinu, iako se na ovom mjestu umjesto *Borch* javlja *Spoch*. Pri tom bi se možda Hruševac nalazio u neposrednoj blizini Stjepanove zemlje koja se spominje 19 godina ranije na međama Bršljanovca komesa Martina Tuskovog i Desnice Ivana Vukanovog. Iz ovoga bi proizišlo da je Stjepan Mađar proširio svoje posjede koji su se prostirali otprilike od mjesta Rogože prema jugu – između Velikog Vukovja i potoka Stupovače do današnjeg mjesta Gojlo.

Ime Saul, koji se spominje kao susjed istočno od Stjepana Borkovog i sjeverno od Gojla, zasad još ne mogu povezati s nekim od poznatih rodova ili posjeda na ovom području. Može se tek zaključiti da se njegov posjed prostirao na sjevernim obroncima Gojlskog brda, barem do Dišnice.

Posjed Gojlo spominje se još 1297., kada se oko njega spore Petrov sin Lovro i neki Dominik zvani Zup, pri čemu posjed ostaje u rukama Pakračkih.⁵⁹

Gojlo se nalazi i u popisu župa iz 1334., s crkvom sv. Marije. Buturac s ovom nije povezao ni jednu iz popisa nastalog 1501., ali navodi nekoliko župa iz kasnijeg popisa u Čazmanskome arhiđakonatu koje je ostavio neubiciranima. Možda bi se između tih gojlska crkva mogla povezati s mjestom *Corylo* (*Michael plebanus in Corylo*).⁶⁰ U vizitaciji 1729. zapisano je kako je ta kapela „od starine zidana, ali je sada već mnogo godina zapuštena i ruševna“, što svakako potvrđuje dataciju postojeće građevine u vrijeme prije provale Osmanlija. Iz istog zapisa može se zaključiti da je srednjovjekovna ruševna crkva bila rotonda s apsidom i dvjema bočnim kapelama.⁶¹

⁵⁸ CD VI, 136.

⁵⁹ CD VII, 285; Antun Nekić, *Plemićki rod Tetenj od 13. do sredine 15. stoljeća*, doktorski rad (Zadar, 2017), 50.

⁶⁰ Buturac, „Popis“, 97-98.

⁶¹ Doris Baričević, „Unutrašnje uređenje župne crkve Majke Božje snježne u Kutini i kapela na Gojlu“, u: *Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom sadašnjice*, ur. Dragutin Pasarić

Unutar opisanog teritorija posjeda Gojlo nalazi se i srednjovjekovno gradište Turski grad, smješteno na desnoj obali Ilove, u meandru starog korita, sjeverno od Međurića. U literaturi se uglavnom povezuje sa srednjovjekovnim Međurićem.⁶² Međutim, s obzirom na granicu koju je Ilova predstavljala između dvaju posjeda, kao i dvaju arhidakonata (Čazmanskog i Svetačja), vjerojatnije je ipak da se Međurić s crkvom sv. Jurja navedenom u popisu župa 1334. nalazio na poziciji današnjeg naselja, budući da je današnja međurićka crkva sv. Nikole izgrađena u 18. stoljeću na ruševinama srednjovjekovne crkve.⁶³ Time i ovaj lokalitet zasad ostaje neidentificiran.

Desnice u 14. stoljeću

Desnica se prema izvorima iz 14. i 15. stoljeća uglavnom povezuje s obitelji Kapitanića, no do sada nije razjašnjena povezanost te obitelji s Berislavovim sinovima, Tuskovim sinom Martinom ili s Vukanovim sinom Ivanom, koji su posjedovali već navedene istoimene posjede 1256. godine.⁶⁴ U svom ranijem radu iznio sam tezu da su posjedi Tuskovih sinova Martina i Gordusa 1360-tih prešli u ruke Vukoslavovog sina Vlatka, što bi uključilo i Martinovu Desnicu.⁶⁵ Iz izvora nije poznato što se s Tuskovim sinovima dogodilo; može se tek zaključiti da je Gordusov posjed Ilsa prešao u ruke nekog Nikole Njemca nakon 1256., a prije 1275., kada komes Ruh kupuje susjedni Dedec.

Kada je Vlatko Vukoslavov dobio Bršljanovac i ostale pripadajuće posjede, među brojnim susjedima koji su se tome usprotivili Desnica se pojavljuje dva puta. Jedan je posjed bio u rukama Bartolomeja, sina Mateja zvanog Čeh, a drugi je pripadao braći Lovri, Mihaelu i Ivanu, Leukovim sinovima, te Radekovim unucima, koji su još imali Bolehnić i Ripnu.⁶⁶ Obitelj je, čini se, dobila prezime Kapitanić po Demetru (Dominikovom sinu i Radinovom unuku), čiji se sinovi u izvorima javljaju kao „sinovi kapetana“ (*fili capitan*).⁶⁷ Nije, me-

---

(Kutina, 2002), 433.

⁶² Vladimir Goss, *Registar položaja i spomenika ranije srednjovjekovne umjetnosti* (Zagreb, 2012), 109; Tatjana Tkalčec, *Srednjovjekovna gradišta u Hrvatskoj*, magistarski rad (Zagreb, 2004), 133; Ana Bobovec, *Arheologija u Moslavini* (Kutina, 2013), 69.

⁶³ Đuro Szabo, „Prilozi za povjesnu topografiju Požeške županije“, u: *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* 11 (1910-11), 50.

⁶⁴ Hrvatski biografski leksikon, mrežna poveznica: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9621> (datum posjeta 15. 02. 2019.); Kruhek, „Srednjovjekovni utvrđeni gradovi“, 122; Silvija Pisk, *Pavlini samostan Blažene Djevice Marije na Gariću (Moslavačka gora) i njegova uloga u regionalnoj povijesti*, doktorski rad (Zagreb, 2011), 160; Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 173.

⁶⁵ Dujmović, „Zenthamas“, 109.

⁶⁶ CD XIII, 300.

⁶⁷ Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 174.

đutim, jasno kako su došli u posjed Desnice. Naime, Demetrovi sinovi (Dominikovi unuci i Radinovi prauunci) izričito se javljaju s pridjevom *de Desnicha* tek 1380. Prije, a i nakon toga, Radinovi potomci u izvorima se javljaju kao posjednici Podgorja.⁶⁸ Pálosfalvi na temelju jednog izvora povlači zaključak da su Leukovi sinovi i Dominikov sin Demeter bili u rodu, no čini mi se da je u ovom konkretnom slučaju riječ o krivoj interpretaciji teksta isprave, iako nije isključeno da doista jesu bili rođaci.⁶⁹ Možda bi se mogao povući zaključak da su Radin i Rodik ista osoba, te da su njegovi sinovi i unuci tijekom 14. stoljeća podijelili posjede Podgorje, Desnice te Bolehnič i Ripnu. U ovom kontekstu može se skrenuti pozornost na jedan drugi izvor iz 1349., kada je dogovorena zamjena dijelova dvaju posjeda (*Petrusouch* i *Rakytouch*) između Stjepanovog sina Grgura s jedne strane, te trojice bratića (*fratres patruelles*) s druge strane – Rodik (sin *Pozothe*), Leuk (Radinov sin) i *Woynch* (Ivanov sin).⁷⁰ Iz zadnjeg proizlazi da su Pozota, Radin i Ivan vjerojatno bili braća, a Rodik i Leuk bratići.⁷¹ Nije poznato gdje se navedeni posjedi nalaze, a nije ni sigurno radi li se o istim posjednicima Podgorja i Desnice – no, svakako je interesantna podudarnost vrlo sličnih imena u objašnjenom rodbinskom međudnosu, iako se može uočiti i jedna nedosljednost: ako je doista riječ o našim posjednicima, Leuk bi trebao biti Radekov sin, a Radin sin Pozote (budući da se u sljedećoj generaciji dosljedno bilježi kako je Dominik bio Radinov sin, a Lovro, Mihael i Ivan Leukovi sinovi i Radekovi unuci).

Poziciju Dominikovog Podgorja rasvjetljuje sljedeći slučaj. Naime, Dominik se 1353. sporio s Ivahinovim sinovima Nikolom i Jakobom – unucima Tome i prauucima Berivoja, zbog izgradnje mlina na Desnici u blizini već postojećeg mlina Ivahinovih sinova te zbog sukoba koji je izazvao tijekom neke svečanosti na trgu njihovog posjeda Sveti Ivan.⁷² U zaključenju toga spora stoji da su riješili problem koji su imali među sobom vezan uz posjed Podgorje.⁷³ Prema ovome ispada da su Dominik i Berivojevi dijelili među na Desnici, a kako se posjed Berivojevih protezao oko Kapelice, sporni mlin

⁶⁸ CD XIII, 300; Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 173-174.

⁶⁹ Sporni tekst isprave glasi: *...pro Demetrio, filio Dominici, filii Roden de Podgorya et fratribus suis carnalibus ac Laurencio, Mychaele et Johanne, filiis Bekus (Lekus), filii Radyk...* Čini se da je Pálosfalvi previdom veznika *ac* protumačio da se Demetrijeva braća (*fratres carnales*) zovu Lovro, Mihael i Ivan. Međutim, meni se čini da je riječ o dvjema odvojenim linijama – Demetru i njegovoj braći, te Leukovim sinovima Lovri, Mihaelu i Ivanu. CD XIV, 534-535.

⁷⁰ CD XI, 537.

⁷¹ Pálosfalvi na temelju drugih izvora iznosi podatak da su Leuk i Rodin bili braća (*fratres uterini*). Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 174.

⁷² CD XII, 195, 209.

⁷³ CD XII, 210. Pálosfalvi u genealogiji Berivojevih među Tominim sinovima spominje samo Farkasa i Martina, iako se Ivahin spominje u izvorima više puta tijekom 1320-ih i 1330-ih kao kraljev čovjek (CD IX, 393, 402, 405; CD X, 101) do 1336., kada ga je zajedno s braćom

vjerojatno se morao nalaziti na današnjoj rječici Dišnici – srednjoj od triju postojećih tokova, dakle onoj u koju se ulijevala srednjovjekovna Ilsva i koja se 1256. spominje na međi Gordusove Ilsve te Mortunovog posjeda.⁷⁴

Uz nerazjašnjene rodbinske odnose i nasljedne linije prema kojima je Desnica prešla u ruke Dominikovih unuka, nije jasna niti njihova veza s Matejevim sinom Bartolomejom, koji je također držao posjed Desnicu.⁷⁵

Naime, 1373. godine Bartolomej se u sporu koji se vodio između Vlatka Vukoslavovog i Demetra od Podgorja (Dominikova sina i Radinova unuka) i njegove braće, te Lovre, Mihaela i Ivana, Leukovih sinova i Rodikovih unuka, obvezao pred Požeškim kaptolom da neće koristiti ispravu kralja Bele IV. iz 1256. godine protiv Vlatka Vukoslavovog. Pri tom je Bartolomej posjedovao prijepis te isprave ovjeren pečatom Požeškog kaptola. Istog se dana i Vlatko Vukoslavov obvezao Bartolomeju da će mu ustupiti polovicu posjeda koji se nalazio između rijeka Desnice, Himeline i *Zlauchpotaka*, a zbog koje je bio u sporu s Dominikovim sinovima. U slučaju da Dominikovi sinovi ponovno dođu do toga posjeda, tada se obvezuje u roku od 60 dana pokrenuti postupak kojim se posjed mora vratiti Bartolomeju ili mu u suprotnom platiti odštetu od 40 maraka.⁷⁶ Iz isprava se ne može saznati puno više, no čini se da je Bartolomej od Vlatka dobio dio posjeda na koji su pravo polagali Dominikovi sinovi, možda kao kompenzaciju za neki drugi ustupak koji je učinio Vlatku, a protiv kojeg se neće pozivati na ispravu iz 1256.

Činjenica da je Bartolomej bio u posjedu isprave iz 1256. i da se mogao pozivati na prava koja iz nje proizlaze upućuje na njegovu izravnu povezanost s nekim od jobagiona kojima je kralj Bela IV. potvrđivao posjede 1256., bilo da se radi o krvnom srodstvu ili kupovini posjeda. Vjerojatno isto vrijedi i za Dominikove sinove, budući da su i oni polagali pravo na dio posjeda koji je zauzeo Vlatko Vukoslavov.

S obzirom na spomen rijeka Himeline i Desnice, sporni bi se posjed iz 1373. mogao poistovjetiti s dijelom Mortunovog posjeda između navedenih rijeka iz 1256., budući da se upravo taj prostirao na području od rječice Bršljanice (Desnice) preko potoka Voloder (Himelina) do Dišnice (Ilsva). Na Mortunovoj međi spominje se potok Zalatinska, što bi moglo biti isto kao *Zlauchpotaka*. Ovako opisan teritorij odgovarao bi južnom dijelu grede na kojoj se danas prostire mjesto Velika Bršljanica.

Farkasem i Martinom te s nećakom Pavlom (Farkasevim sinom) zagrebački biskup osudio za pomaganje nekim predijalcima koji su se pobunili protiv njega (CD X, 260-262).

⁷⁴ Na toku sjevernije Dišnice Berivojevi nisu mogli međašiti s Dominikom jer je ta označavala među s posjedom Deša Ruhovih.

⁷⁵ CD XIII, 300.

⁷⁶ CD XIV, 534-536.

Ovdje valja podsjetiti na spomenuti spor između Dominika i Berivojevih praunuka oko mlina na rječici Desnici/Dišnici te iz navedenog zaključiti da su Dominikovi sinovi držali posjed *Chenkeovog* sina Mortuna. Taj doista nije imenovan u ispravi iz 1256. pa je sasvim moguće da se zvao Podgorje.⁷⁷ Možda pridjevak *de Desnica*, koji počinju koristiti Dominikovi unuci od 1380., svjedoči o rješenju spora s Vlatkom Vukoslavovim kojim su povratili izgubljeni dio posjeda uz rječicu Desnicu, ili su pak u međuvremenu stekli jedan ili možda oba susjedna posjeda Desnica.

U ovom kontekstu pretpostavljam da je Matejev sin Bartolomej povezan s Berislavovim sinovima, koji su 1256. držali sjeverniji posjed Desnicu i međasili s Mortunom. Tomu u prilog ide i podatak da su se Bartolomej i njegov sin Pavao sukobili 1370. s Teutovim sinom Ladislavom, kada su oteli 60 svinja s njegovog posjeda uz rječicu Garešnicu i tamo počinili nasilje.⁷⁸ Iako isprava koja o tom sporu svjedoči ne daje drugih informacija, valja podsjetiti da su 1256. Berislavovi sinovi držali posjed *Ebrisk et Lezcbuch* na rječici Garešnici, tako da je do ovog sukoba moglo doći zbog razmirica oko međe sa susjednim posjedom. Naime, čini se da je Ladislav Teutov bio pomalo neugodan susjed jer izvori bilježe dosta njegovih parnica ili sporova zbog zemlje, od kojih su neki bili prilično nasilni sukobi.⁷⁹ Ako je doista tako, Ladislavov posjed na Garešnici odnosio bi se ili na Čehov *Lokouch* (koji se nalazio s južne strane) ili na Draskov posjed (koji se nalazio sa sjeverne strane) iz 1256.⁸⁰ Moguće

⁷⁷ Na ovom području postojalo je nekoliko posjeda pod imenom Podgorje. Jedan je 1349. kupio Petar Kaštelan od Andre, Ivanovog sina i Budoninog unuka (CD XI, 505). Pisk, *Topografija*, 65; Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 179. Nalazio se u susjedstvu posjeda Bršljanovac, vjerojatno na području današnjih mjesta Čaire i Selište, sjeverno od Kutine. Dujmović, „Zenthamas“, 109-110. Drugi se javlja i pod imenom *Mihalwelge*, a kupio ga je Mihalčev sin Pavao (iz roda bana Tibolda) od Mihaelovih sinova i Gregorovih unuka te ga poklonio garićkim pavlinima 1327. (CD X, 520). Nalazio se negdje uz srednjovjekovnu rječicu Gračenicu. Pisk, *Topografija*, 64-65; Pisk, *Pavlinski samostan*, 94-95.

⁷⁸ CD XIV, 226-227, 238-239.

⁷⁹ CD XIII, 2-6, 403; CD XIV, 177-178, 340, 518; CD XV, 161, 207, 376-380, 396-397; CD XVI, 47, 124-125; CD XVII, 6, 442-443; CD XVIII, 327; Mladen Ančić, „Cistercitska opatija u Topuskom“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 27 (1994), 37-38.

⁸⁰ Osim navedenog posjeda na Garešnici, glavnina posjeda Ladislava Teutovog vezana je uz područje oko Blinje, no imao ih je i u Gračeničkom i Garićkom županatu. U literaturi se obitelj javlja kao Töttös ili Titušević. Vjekoslav Klaić, „Topografske sitnice“, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* 9 (1906-07), 189-191; Zrinka Nikolić Jakus, „Obitelj Čupor Moslavački“, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 4 (2011), 283; Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 255, 340. Sam Ladislav se javlja u izvorima od 1355. kao *comes de Blyna* te nakon toga uglavnom kao magister u vezi sa zemljišnim pitanjima ili sukobima zbog počinjenih nasilja na području južno od Save, i to kao susjed posjedima zagrebačkog biskupa ili opatije u Topuskom. U Garićkom distriktu javlja se njegov posjed *Kocyan* 1369., a u Gračeničkom je držao Ustilonju i Trebež kao susjed Vlatka Vukoslavovog. CD XII, 303; CD XIII, 300; CD XIV, 164-165, 177-178, 397-399.

je da od njegovog imena potječe i Tetešina/Totuševina (*Tewthewschyna*), ime posjeda na kojem su sinovi Dominika *de Podgorya* (Nikola, Demeter, Toma i Pavao) 1384. od kraljice Marije dobili pravo održavanja tjednog sajma subotom.⁸¹ Istoimeno naselje spominje se u popisima poreza između Kutine i Latkovine te Velike i Ravenice (*Erwence*) krajem 15. i početkom 16. stoljeća, no zasad nije poznato gdje se nalazilo.⁸²

Bartolomejev otac Matej, Čehov sin, spominje se kao istočni susjed na međi posjeda Kanevica (*Kaneuicha*) kada ga 1343. kupuju Svilanovi sinovi Benedikt i Beke.⁸³ Isti posjed Kanevica navodi se i među susjedima Vlatka Vukoslavovog 1363., i to između Bartolomeja i Leukovih sinova. Međutim, ime je u ispravi zapisano ili prepisano krivo i javlja se kao Ravenica. Naime, kroz nekoliko isprava iz 14. stoljeća mogu se pratiti događanja povezana s njegovim vlasnicima: godine 1360. Benedikt prepušta svoj dio posjeda bratu Beki i Bekinim sinovima Ivanu i Petru. Bekini sinovi (ovaj put zapisani su po imence Toma i Petar) 1362. i 1363. dio posjeda prepuštaju kao miraz njihove sestre Savilke svom šurjaku, Dominikovom sinu Filipu. Godine 1363. isti Filip isplaćuje 15 maraka kao naknadu za djevojačku četvrtinu njihovoj drugoj sestri (*Garadacha*), udanoj za Vukovog sina Jakoba. Iste godine kao susjedi Vlatkovog Bršljanovca navode se Bekeov sin Toma i Dominikov sin Filip.⁸⁴ Ovaj se posjed povezuje s naseljem *Bekethync* koje se dosta često spominje u ispravama pavlinskog samostana na Gariću.⁸⁵ Nije sigurno gdje se nalazio, a Pisk pretpostavlja njegov smještaj na područje današnjih mjesta Čaire i Brinjani, dok ga Engel ubicira između Garešnice i Palešnika.⁸⁶ Meni se zasad, prema naprijed rečenom, čini da bi ga ipak valjalo tražiti zapadno od Dišnika, na području gdje se danas prostiru predjeli Čičin jarak, Mali Prokop i Pustare, što bi otprilike odgovaralo posjedu *Vdeza* iz 1256., spomenutom na zapadnoj međi Desnice Berislavovih sinova i Vučetine Zabrudne.

⁸¹ CD XVI, 481.

⁸² Josip Adamček, Ivan Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću* (Zagreb, 1976), 9, 29, 97, 134. Posjedi Teutovih potomaka pod skupnim nazivom Totuševina, koji su se prostirali uz Savu i oko ušća Lonje, dodijeljeni su u 15. stoljeću despotu Vuku Brankoviću, a naslijedila ih je njegova udovica Barbara Frankopan. Klaić, „Topografske sitnice“, 189-191; Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 340. Početkom 15. stoljeća Ruhovi potomci pokušali su steći dio njegovih posjeda s kojima su graničili uz rijeku Savu (vjerojatno je bila riječ o Ustilonji i Trebežu). Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 255. Možda bi se ovaj posjed Dominikovih sinova iz 14. stoljeća mogao povezati s Teutovim posjedima Ustilonjom ili Trebežom, spomenutim u susjedstvu Vlatka Vukoslavovog. Moguće je da se radi i o posjedu *Lokouch*, koji je 1256. pripadao Čehu, Mortunovom šurjaku, a čija je reambulacija opisana u istoj ispravi s Mortunovim posjedom.

⁸³ CD XI, 38.

⁸⁴ CD XIII, 300, 24, 263, 284, 301.

⁸⁵ Pisk, *Topografija*, 74-75.

⁸⁶ Pisk, *Topografija*, 74; Pisk, *Pavlinski samostan*, 103; Engel, *Magyarország*.

Leukovi sinovi zabilježeni su kao posjednici Desnice, Bolehnića i Ripne, no kasnije se više ne javljaju u izvorima 14. stoljeća. Ripna je već ranije povezana s područjem današnjeg mjesta Batina, a za Bolehnić nije jasno gdje se nalazio.⁸⁷ U svjetlu svega ranije rečenog, njihova bi Desnica odgovarala posjedu Vukanovog sina Ivana.

Iz svega rečenog očito je da se ime Desnica ne može poistovjetiti s imenom Dišnik, iako se jedan od posjeda pod imenom Desnica u jednom svom dijelu nalazio u blizini Dišnika. U literaturi se također nailazi na različite pretpostavke o smještaju posjeda pod tim imenom: mađarski autori te Bösendorfer i Heller vezuju ga uz Dišnik; Ćuk, Pavičić i Pisk ubiciraju ga u Stupovaču ili šire područje toga mjesta, između potoka Polojac i Dišnica, dok Kruhek ne dotiče pitanje smještaja. Ja sam pretpostavio da bi se mogao nalaziti na području Velikog Vukovja.⁸⁸ Pod tim se imenom javlja i naselje – u popisima poreza ono se uglavnom javlja nakon Sv. Ivana Berivojevih.⁸⁹ Popis župa iz 1501. tamo navodi župnika bez spomena titulara crkve.⁹⁰ Tijekom 15. stoljeća u naselju se spominje i kaštel.⁹¹ Međutim, pozicija ni jednog od ovih elemenata kulturnog krajolika do sada još nije poznata. Smatram da bi ih valjalo tražiti na području između današnjih mjesta Velika Bršljanica i Veliko Vukovje.

Zaključak

Prijedlogom rekonstrukcije položaja posjeda prema ispravama iz 13. stoljeća stvorena je jasnija slika o poziciji pojedinih elemenata kulturnog krajolika pa je time olakšano i daljnje istraživanje, kao i eventualni pronalazak konkretnih lokacija zasad neubiciranih naselja te srednjovjekovnih župnih crkava ili kastruma.

Unatoč pitanjima koja su još uvijek ostala otvorena, kao konkretan doprinos ovog rada može se izdvojiti preciznija ubikacija posjeda Berivojevih s trgom Sveti Ivan u područje današnjeg mjesta Kapelica te jasnije razlučivanje imena Desnica od Dišnika, odnosno čvršće povezivanje srednjovjekovne Desnice s područjem uz rječicu Bršljanicu između današnjih mjesta Velika Bršljanica i Veliko Vukovje.

⁸⁷ Dujmović, „Zenthamas“, 114. U ovom radu sam pretpostavio da bi se Bolehnić mogao povezati s područjem današnjeg mjesta Ilova, no daljnjim istraživanjem sumnjam da bi to bila točna pozicija. Možda bi ga valjalo povezati s posjedima Stjepana Mađara ili Otmica iz 1256., no to bih pitanje još uvijek ostavio otvorenim.

⁸⁸ Usporediti: Bösendorfer, *Crtice*, 79; Pálosfalvi, *The Noble Elite*, 15, 493; Engel, *Magyarország*; Ćuk, *Stara prošlost*, 20, 23; Pavičić, „Moslavina“, 62-63; Pisk, *Topografija*, 49-50, 78-79; Kruhek, „Srednjovjekovni utvrđeni gradovi“, 122; Dujmović, „Zenthamas“, 112.

⁸⁹ Adamček, *Popisi*, 11, 31, 99, 134.

⁹⁰ Buturac, „Popis“, 98.

⁹¹ Kruhek „Srednjovjekovni utvrđeni gradovi“, 122.

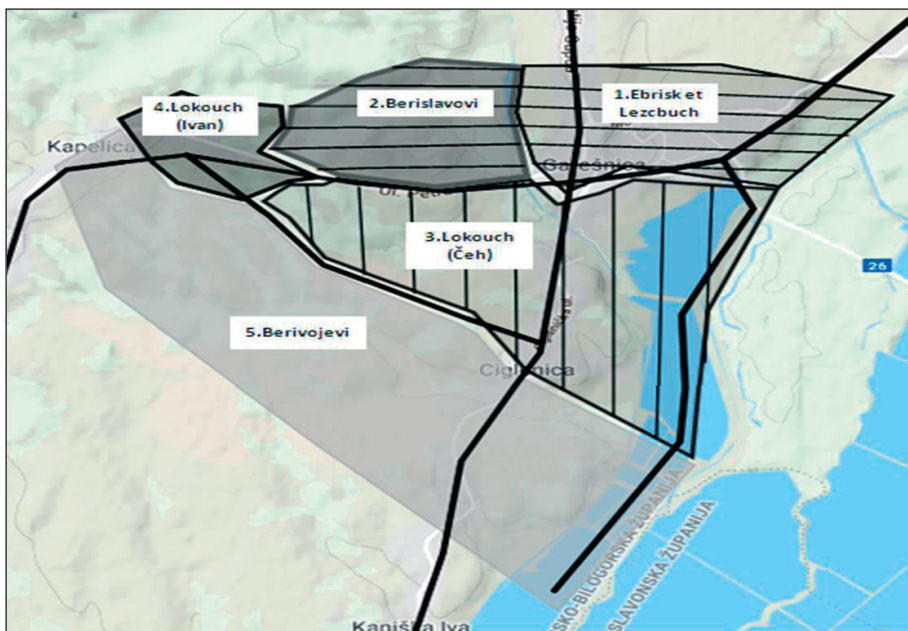
Prilozi

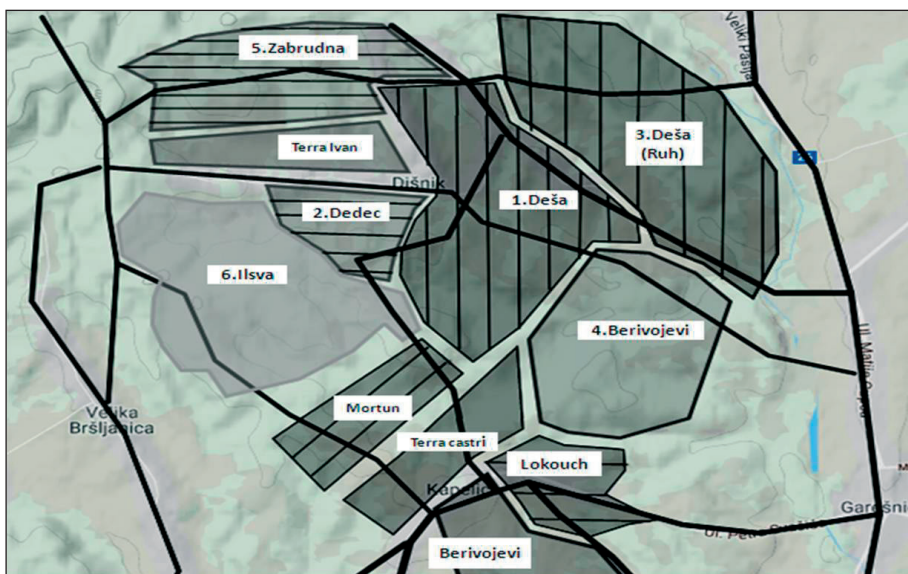
Slika 1.

Slika 2.

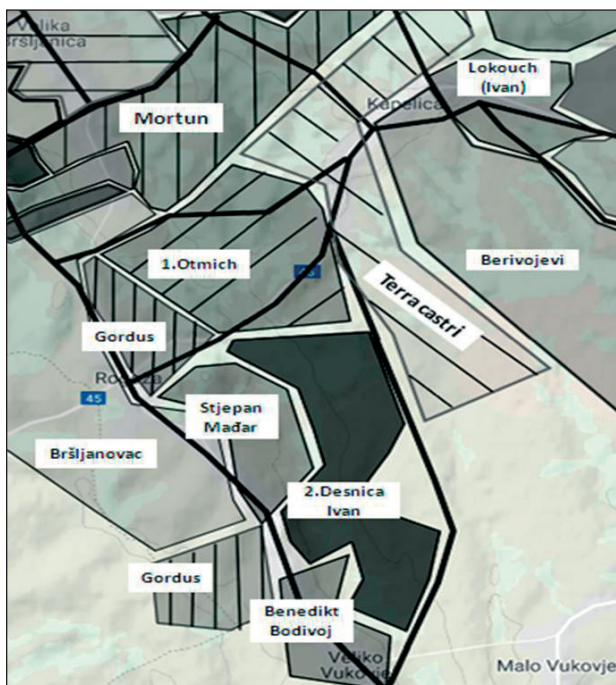
Karta 1: Garešnica

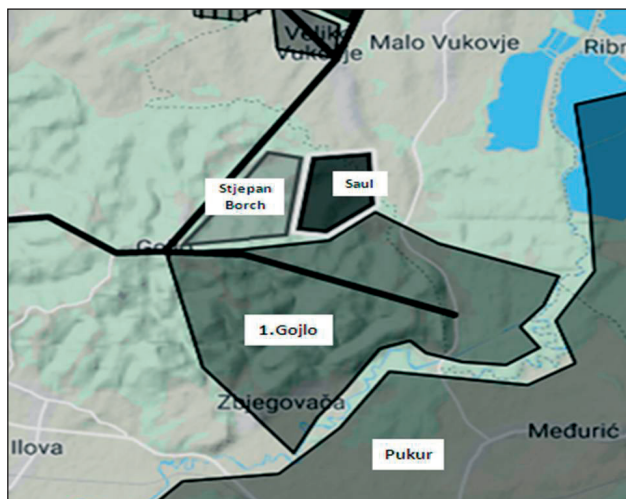
Karta 2: Dišnik

Karta 3: Desnica (a)

Karta 4: Desnica (b)

Karta 5: Gojlo

Summary

THE SOUTHEAST OF GARIĆ COUNTY IN THE 13TH AND 14TH CENTURY

This paper discusses the manors that were situated in the territory surrounded by today's towns of Garešnica, Dišnik, Velika Bršljanica and Gojlo, particularly on the basis of reambulations from 1256 and of other written sources. Among other possessions there were the manors of Saint John of the Berivoj family, Dišnik of the Ruh family and Desnica of the Kapitanić family. Various hypotheses can be found in literature as to where these places were located; hence, this paper is a new contribution to the precise location of elements of the cultural scenery in the area mentioned.

The paper is divided into five chapters. In the first four chapters the manors of Garešnica, Dišnik, Desnica and Gojlo are discussed on the basis of written sources; in accordance with the attached maps a reconstruction of the borders of the manors has been proposed. On the borders of some of the manors, Juraj, the son of Berivoj, was mentioned as a neighbour whose manor has not been located with certainty to date. In this paper the more precise location of this manor is associated with the place named Kapelica near Garešnica. The manor of the Berivoj family adjoined the manor of *Descha*, which had in the second half of the 13th century been acquired by Count Ruh, and it can be correlated with the area of today's Dišnik. In the western part of the Berivoj and Ruh manors there were two estates named Desnica, located on today's little Bršljanica River, in the territory of today's villages of Veliko Vukovje and Velika Bršljanica. In the eastern part of all the places mentioned there was the manor of Gojlo, owned by the Teteny (de Pukur) family.

The Berivoj and Ruh families retained possession of their manors in Kapelica and Dišnik during the 14th century, whereas the manor of Desnica fell into the hands of the Kapitanić (Kapitanfy) family. However, there is no obvious reference to this family from the 14th century in connection with the holders of the Desnica manors during the 13th century. This issue is referred to in chapter five. The conclusion emphasizes a clear distinction between the manors of Dišnik and Desnica since in previous literature these two names were used as equivalents.

Keywords: Middle Ages, Garić, Garešnica, Kapelica, Dišnik, Bršljanica, Desnica, Sveti Ivan Berivoj, Roh de Decse, Kapitanić family

(Translated by Mica Orban Kljajić)

Kontakt autora:

Dr. sc. Danko Dujmović

Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 4,
51000 Rijeka

e-mail: ddujmovic@ffri.hr